

XƏLİL-ZADƏ F.Ə.
Bakı Dövlət Universiteti

SEÇKİ PROSESİNDƏ AŞKARLIQ İNSTİTUTLARI

Açar sözlər: exzit poll, beynəlxalq müşahidəçilər, seçki komissiyaları.

Ключевые слова: опросы на выходе, международные наблюдатели, избирательная комиссия.

Key words: exit polls, international observers, the election commission.

Ölkəmizdə keçirilən seçkilərin bütün mərhələlərində aşkarlığın təmin olunması üçün beynəlxalq hüquqi normalarla bərabər Azərbaycan Respublikasının Seçki Məcəlləsində nəzərdə tutulmuş mövcud prosedurlardan və konkret hüquqi əsaslardan istifadə olunur (1). Mərkəzi Seçki Komissiyası (MSK) Seçki Məcəlləsinə uyğun olaraq ölkəmizdə keçirilən seçkilərdə seçki komissiyalarının fəaliyyətinin seçicilər və digər seçki subyektləri üçün şəffaflığını daim diqqət mərkəzində saxlayır. Müşahidəçi statusu olan şəxslərə seçki komissiyalarının iclaslarını, səsliyin hesablanması, dairə və məntəqə seçki komissiyalarında seçki bülletenləri və səsvermənin nəticələrinə dair protokollar da daxil olmaqla bütün seçki sənədləri ilə aparılan işi müşahidə etmək, həmçinin dairə və məntəqə seçki komissiyalarının qərarlarının və digər seçki sənədlərinin (seçici siyahıları, səsvermə üçün qeydiyyatdan çıxma vəsiqələrinin, seçki bülletenləri və imza vərəqələri istisna olmaqla) surətlərini əvəzsiz almaq imkanı yaradılır. Müşahidəçi statusu olan şəxslərdən seçki komissiyalarının iclaslarında iştirak etmək və yuxarıda sözügedən sənədlərlə tanış olmaq üçün seçki komissiyalarından əlavə icazə almaq tələb olunmur və onların seçki sənədləri ilə iş aparılan və ya səsliyin hesablanan yerə sərbəst daxil olmaları təmin edilir.

Qeyd etmək lazımdır ki, aşkarlıq institutunun müxtəlif formaları içərisində müşahidəçilik fəaliyyəti ictimaiyyətin xüsusi önəm verdiyi qarşılıqlı nəzarət

funksiyasıdır. Öz mütərəqqiliyi ilə diqqət çəkən Seçki Məcəlləsi istər yerli, istərsə də beynəlxalq müşahidəçilərin seçkilərdə iştirakı və fəaliyyəti üçün geniş imkanlar açır. Məmnuniyyətlə vurğulamaq olar ki, Azərbaycan müşahidəçilərin akkreditasiyasına dair Seçki Məcəlləsində nəzərdə tutulan prosedurlar baxımından öz sadəliyinə görə bir çox ölkələrə nümunədir (2, 29.2).

Seçki prosesinin müşahidəsi bir qayda olaraq müşahidəçinin öz təşəbbüsü ilə və ya qeydə alınmış namizədin, siyasi partiyanın, siyasi partiyalar blokunun, referendum üzrə təşviqat qrupunun, seçkilər sahəsində fəaliyyət göstərən qeyri-hökumət təşkilatının təşəbbüsü əsasında aparılır. Seçki komissiyalarının iclaslarında, seçki sənədləri ilə və səsələrin hesablanması ilə əlaqədar işin gedişində kütləvi informasiya vasitələri nümayəndələrinin də eynilə iştirak etmək hüququ var. Azərbaycan Respublikasının bütün ərazisində müşahidənin aparılmasına dair ərizə seçkilərin elan edildiyi gündən başlayaraq seçkilərin keçirilməsinə 10 gün qalanadək MSK-ya təqdim edilə bilər. Ərizədə müşahidə aparmaq niyyətində olan şəxsin soyadı, adı, atasının adı, yaşayış yerinin ünvanı, şəxsiyyət vəsiqəsinin seriya və nömrəsi, zərurət olduqda isə həm də maraqları təmsil olunacaq namizədin adı, qeyri-hökumət təşkilatının, siyasi partiyanın, siyasi partiyalar blokunun adı və hüquqi ünvanı göstərməlidir. Ərizəyə iki fotosəkil də əlavə olunmalıdır. Hər bir ərizəyə dair qərar isə onun verildiyi tarixdən başlayaraq 3 gün müddətində qəbul edilir. Ərizəçinin müşahidəçi qismində qeydiyyatından imtina olunması halı yalnız ərizədə göstərilən məlumatlar yanlış olduqda baş verə bilər. Müşahidənin aparılmasına icazə verildikdə müşahidəçiyə MSK-nın müəyyən etdiyi formada lövhəcik verilir.

Seçki dairəsinin ərazisində müşahidənin aparılmasına dair ərizə isə seçkilərin elan edildiyi gündən başlayaraq seçkilərin keçirilməsinə 5 gün qalanadək müvafiq dairə seçki komissiyasına təqdim edilməlidir. Bu ərizədə də yuxarıda qeyd edilən məlumatlar göstərməli və ərizəyə iki fotosəkil əlavə olunmalıdır. Müşahidənin aparılmasına icazə verildikdə dairə seçki komissiyası müşahidəçiyə MSK-nın müəyyən etdiyi formada lövhəcik verir.

Yeri gəlmişkən, aşkarlığın təminatında və ictimaiyyətin məlumatlandırılmasında mühüm yer tutan kütləvi informasiya vasitələrinin nümayəndələri də seçki komissiyalarının bütün iclaslarını işıqlandıra, səsvermənin nəticələri və seçkilərin yekunları haqqında protokollarla və qərarlarla tanış ola, habelə seçki prosesini maneəsiz, tam sərbəst izləyə və hər bir məlumatı ala bilərlər.

Müşahidə aparılmasının başqa bir məqamı isə ondan ibarətdir ki, digər seçki subyektləri ilə bərabər yerli və beynəlxalq müşahidəçilər seçki komissiyalarında seçki hərəkətlərinin həyata keçirilməsini, səsvermə prosesi və onun yekunlarının müəyyənləşdirilməsi və seçki protokollarının tərtib olunmasını müşahidə edə bilərlər. Səsvermə gününədək seçki komissiyasının iclasını müşahidə etmək hüququna yalnız MSK-da qeydiyyatdan keçməklə xüsusi icazə almış müşahidəçilər malikdirlər. Bu qəbildən olan müşahidəçilər püşkatma yolu ilə müəyyən

edilir və hər bir seçki komissiyası üçün belə müşahidəçilərin sayının 10-dan artıq olmaması şərti gözlənilir.

Seçki Məcəlləsi həmçinin, keyfiyyətli, obyektiv və qərəzsiz müşahidənin aparılması üçün konkret prinsiplər müəyyən edir ki, bu da birbaşa seçki prosesinin müşahidəsinin səmərəliliyini artırmağa və seçki praktikasının təkmilləşdirilməsinə xidmət edir: bir namizədin və ya siyasi partiyanın mənafeləri naminə təsir göstərilməməli, müşahidə edilən hərəkətlərə aid olan bütün hallar və faktlar nəzərə alınmalı, müşahidə açıq aparılmalı və müşahidənin yekunları faktlara əsaslanmalıdır.

Yeri gəlmişkən qeyd edək ki, müşahidə seçkilər elan olunduğu gündən başlanıla bilər və müvafiq məhkəmələrdə seçkilərlə əlaqədar bütün mübahisələrə baxıldıqdan sonra seçkilərin yekunlarının rəsmi dərc edildiyi gün bitir. Həm yerli, həm də beynəlxalq müşahidəçilər eyni hüquq və vəzifələrə malikdirlər. Onların seçici siyahıları ilə tanış olmaq, səsvermə günü istədiyi vaxt müvafiq seçki məntəqəsində olmaq, seçki bülletenlərinin verilməsini, səsvermə yerindən kənarında seçicilərin səs verməsini, seçki bülletenlərinin, ləğv edilmiş seçki bülletenlərinin sayılmasını müşahidə etmək kimi hüquqları var. Bundan əlavə, müşahidəçilər seçicilərin səslərinin hesablanmasına, seçicilərin səsləri hesablanarkən doldurulmuş və ya doldurulmamış hər bir seçki bülleteninə səsin etibarlılığını yoxlamaq məqsədi ilə baxa, səsvermənin nəticələri və seçkilərin yekunları haqqında seçki komissiyasının protokolu və digər sənədlərlə tanış ola, səsvermənin təşkili ilə əlaqədar təklif və iradlarla məntəqə seçki komissiyasının sədrinə, o olmadıqda isə onu əvəz edən şəxsə müraciət edə bilər. Müşahidəçilərin həmçinin, səsvermənin nəticələri və seçkilərin yekunları haqqında protokolların surətini əldə etmək hüququ var.

Seçki qanunu müşahidəçilərin fəaliyyəti ilə bağlı bir sıra məsuliyyətləri də özündə ehtiva edir. Belə ki, seçicilərə seçki bülletenləri vermək, seçiciyə necə səs verəcəyi və ya necə səs verdiyi haqqında sual vermək, seçicinin xahişi ilə onun əvəzinə seçki bülleteninin alınması haqqında imza etmək və bülleteni doldurmaq, seçki bülletenlərinin hesablanmasında birbaşa iştirak etmək, seçki komissiyalarının işinə maneə törədən hərəkətlər etmək, seçicilər arasında təşviqat aparmaq, hər hansı bir namizədin, siyasi partiyanın, siyasi partiya bloklarının dəstəklənməsinə yönəldilən və ya bu cür qiymətləndirilə bilən çağırışlar etmək, seçki komissiyasının qərarlarının qəbul olunmasına müdaxilə etmək və öz statusu ilə bağlı suallar istisna olmaqla, seçicilərin suallarına cavab vermək müşahidəçilərə qadağan edilir. Bu tələblərin əksinə hərəkət edən müşahidəçinin qeydiyyatı onu qeydə almış seçki komissiyasının müraciəti əsasında müvafiq məhkəmə orqanı tərəfindən ləğv oluna bilər (3, 720).

Azərbaycanda keçirilən seçkilər daim çoxsaylı yerli və beynəlxalq müşahidəçilərin, eləcə də yerli və beynəlxalq kütləvi informasiya vasitələrinin iştirakı ilə xarakterizə olunur. Seçkiləri izləmək üçün sadə və operativ həyata keçirilən

prosedurlar, ildən-ilə aparılan təkmilləşdirmələr və müasir dünya standartlarına uyğun yeniliklərin uğurla tətbiqi şəffaflıq üçün ən yüksək səviyyədə ortaya qoyulmuş siyasi iradənin bariz nümunələridir. Yerli müşahidəçilər MSK və ya dairə seçki komissiyalarında, beynəlxalq müşahidəçilər MSK-da akkreditə olunmaqla bütün seçki prosesini maneəsiz şəkildə izləmək hüququ əldə edirlər. Müşahidəçilərin digər hissəsi olan beynəlxalq kütləvi informasiya vasitələri isə Azərbaycan Respublikasının Xarici İşlər Nazirliyində müvafiq akkreditasiyadan keçdikdən sonra MSK-ya müraciət edir və onlar müvafiq vəsiqələrlə təmin edirlər. Yalnız belə lövhəciyin olması beynəlxalq müşahidəçiyə seçkilərin hazırlanması və keçirilməsi dövründə fəaliyyət göstərmək imkanı verir. Həm yerli, həm də beynəlxalq müşahidəçilər bütün fəaliyyətləri zamanı qərəzsiz və bitərəf olmalıdırlar. Yerli kütləvi informasiya vasitələri seçkiləri izləmək üçün azaddırlar və müşahidə aparmaq üçün kimdənsə icazə almaq kimi bir öhdəlikləri yoxdur.

Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisinə 2015-ci il noyabrın 1-nə təyin edilmiş seçkilərlə əlaqədar MSK bir çox məqsədyönlü layihələr həyata keçirib ki, bunların da böyük bir qismi məhz seçki prosesində aşkarlığın və şəffaflığın yüksək səviyyədə təmin olunmasına hədəflənib. Yerli və beynəlxalq müşahidəçilər, xarici və yerli kütləvi informasiya vasitələrinin nümayəndələri üçün seçki prosesini əvvəldən axıradək sərbəst müşahidə etmək üçün hər cür şərait yaradılıb. Bütün seçki subyektləri üçün, eləcə də müşahidəçilər üçün Azərbaycan, ingilis və rus dillərində müxtəlif maarifləndirmə materialları - “Seçki günü üçün yaddaş”, “Müşahidəçilər üçün yaddaş” kitabçaları və s. hazırlanıb və aidiyyəti üzrə çatdırılmaq üçün seçki subyektlərinə paylanılıb, həmçinin MSK-nın rəsmi internet sahifəsində yerləşdirilib.

Hər zaman olduğu kimi, seçkilərdə xüsusi diqqət yetirilən məsələlərdən biri də seçki hüququnun pozulması ilə bağlı müraciətlərə baxılması prosesində aşkarlığın təmin olunmasıdır. Belə ki, komissiyalara daxil olmuş müraciət və şikayətlər Azərbaycan Respublikasının Seçki Məcəlləsi və Avropa Şurası Venetsiya Komissiyası ilə birgə işlənib hazırlanmış “Azərbaycan Respublikası Mərkəzi Seçki Komissiyasına və dairə seçki komissiyalarına seçki hüquqlarının pozulması ilə əlaqədar şikayət və müraciətlərin verilməsi və onlara baxılması qaydaları haqqında” və “Məntəqə seçki komissiyalarına seçki hüquqlarının pozulması ilə əlaqədar şikayət və müraciətlərin verilməsi və onlara baxılması qaydaları haqqında” təlimatlara əsasən baxılır. Daxil olmuş şikayət və müraciətlərin hərtərəfli araşdırılması üçün MSK-nın qərarı ilə 9 nəfərdən, DSK qərarı ilə 3 nəfərdən ibarət ekspert qrupları yaradılır. Ekspert qrupunun üzvü şikayət və ya müraciət daxil olduğu andan etibarən şikayətlə bağlı ətraflı araşdırma aparır, iş üzrə sübutlar toplayır, əldə edilmiş sübutları yoxlayır və qiymətləndirir. Şikayət və ya müraciətin araşdırılması zamanı lazım olduqda müvafiq qurumlardan təcrübəli ekspertlər də araşdırma prosesinə cəlb olunur, yekun olaraq gəlinən rəy barədə komissiyaya məlumat verilir və komissiya üzvlərinin səsverməsi nəticəsində

şikayətlə bağlı müvafiq qərar çıxarılır. Bütün hallarda arzu edən şikayətçilərin verdiyi şikayətin araşdırılması və MSK-nın müvafiq məsələyə dair iclasında iştirakının təmin edilməsi daim diqqət mərkəzində saxlanılır. Şikayət və müraciətlərə baxılması prosesində şəffaflığın təmin olunması məqsədilə Ekspert qrupunun fəaliyyəti ərizəçilər, müşahidəçilər və digər seçki subyektləri üçün açıqdır. Əlavə olaraq komissiya rəhbərliyinin təşəbbüsü ilə ictimai nəzarəti gücləndirmək məqsədilə maraqlı subyektlərlə yanaşı, ictimaiyyət nümayəndələri də araşdırmada iştirak etməyə dəvət edilir (4). Eyni zamanda Ekspert qrupunun üzvləri araşdırma prosesində müvafiq məsələlərlə bağlı sualları cavablandırır və vaxtaşırı araşdırma prosesi ilə əlaqədar tərəfləri maraqlandıran məsələlərə aydınlıq gətirirlər.

Şikayət və müraciətlərə baxılması prosesində şəffaflığın artırılması və vətəndaşların öz müraciətlərinə baxılması prosesini izləməsi məqsədilə MSK-nın internet sahifəsində müvafiq bölmə fəaliyyət göstərir ki, burada da seçkiöncəsi və seçkilərdən sonra vətəndaşlar tərəfindən daxil olmuş şikayətin və ya müraciətin qeydiyyat nömrəsi, daxil olma tarixi və saati, ərizəçinin soyadı, adı, atasının adı və statusu, şikayət və ya müraciətin məzmunu, onu araşdıran komissiya üzvü, araşdırmanın nəticəsində əldə olunan müvafiq rəy və MSK-nın qərarı tam təfəsilatı ilə Azərbaycan və ingilis dillərində qanunvericilikdə müəyyən olunmuş qaydada operativ şəkildə yerləşdirilir.

Milli Məclisə keçiriləcək seçkilərlə əlaqədar namizədlərin qeydiyyatı prosesində aşkarlığın və şəffaflığın təmin olunması məqsədilə dairə seçki komissiyaları tərəfindən müvafiq qərarlar qəbul edildikcə bütün namizədlər haqqında məlumatlar MSK-nın internet sahifəsində yerləşdirilir və vaxtaşırı yenilənir (5).

MSK respublikada keçirilən seçkilərdə şəffaflığın yüksək səviyyədə təmin olunması üçün informasiya-kommunikasiya texnologiyalarının imkanlarından geniş istifadə edir. Azərbaycanın seçki tarixində 2008-ci ildən başlayaraq tətbiq olunan və seçki məntəqələrindən kənarında internet vasitəsilə səsvermə prosesini canlı fasiləsiz izləmə imkanı verən veb-kameralardan istifadə təcrübəsi böyük tarixi nailiyyət olmaqla bərabər, dünya seçki praktikasında yeni bir sıçrayışın başlanğıcıdır. Belə ki, seçki gününədək respublikadakı seçki məntəqələrinin 1000-də (təxminən 20%-də) veb-kameralarla bağlı texniki hazırlıq işləri yekunlaşdırılır və bu məsələyə MSK-nın iclasında baxılaraq müvafiq qərarla veb-kameralar quraşdırılacaq seçki məntəqələrinin siyahısı təsdiq olunur. Bu layihənin həyata keçirilməsində MSK Rabitə və Yüksək Texnologiyalar Nazirliyi ilə sıx əməkdaşlıq edir. Qeyd edək ki, bu veb-kameralar vasitəsilə internet istifadəçiləri istər ölkə daxilindən, istərsə xaricdən MSK-nın internet sahifəsinə daxil olaraq, heç bir qeydiyyat tələb olunmadan səsvermə prosesini, səslərin sayılmasını, nəticələrin müəyyənləşdirilməsini və nəticələr haqqında rəsmi protokolların hazırlanmasını arasıkəsilmədən canlı müşahidə etmək imkanı əldə edir. Bu təcrübə 2008-ci il prezident seçkiləri, 2009-cu il referendum, 2009-cu il bələdiyyə seçkiləri, 2010-cu il Milli Məclisə seçkilər, 2013-cü il prezident seçkiləri, 2014-cü

il bələdiyyə seçkiləri zamanı uğurla tətbiq olunub. Yeri gəlmişkən 2015-ci il Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisinə 1 noyabrda keçirilən seçkilərdə də bu ənənə davam etdirilmişdir. Bu isə seçki prosesində şəffaflığın təmin olunmasında iştirak edən çoxsaylı aşkarlıq institutları ilə bərabər, ölkə əhalisinin təqribən 75 faizini təşkil edən internet istifadəçiləri tərəfindən seçki günü proseslərin birbaşa izlənməsinə və beləliklə, aşkarlığın və şəffaflığın daha yüksək səviyyədə təmin olunmasına şərait yaradıb (6).

MSK-nın 2008-ci ildən bəri fəaliyyət göstərən seçkilərlə bağlı 115 nömrəli qaynar xətti artıq seçkilərdə iştirak edən tərəflərin etibarlı məlumat mənbəyinə çevrilib. Avtomatlaşdırılmış telefon və elektron qaynar xətlərə daxil olan müxtəlif mövzularla bağlı sorğular, eləcə də digər hüquqi məsələlər dərhal cavablandırılır və operativ şəkildə müvafiq addımlar atılır.

Ölkəmizdə keçirilən seçkilər zamanı seçki günü ərzində Mərkəzi Seçki Komissiyasına ötürülən məlumatlar müxtəlif vasitələrlə birbaşa yayılır. Seçki prosesinin digər mərhələlərində olduğu kimi seçkilər başa çatdıqdan və səsvermə məntəqələri bağlandıqdan sonra maraqlı şəxslərin maneəsiz şəkildə məlumat alması məqsədilə ölkə üzrə bütün seçki məntəqələrindən səsvermənin yekunlarına dair daxil olan ilkin məlumatlar Dövlət Avtomatlaşdırılmış İnformasiya Sistemi-nin xüsusi proqram təminatı vasitəsilə birbaşa MSK-nın internet sahifəsinə ötürülərək oradan bütün yerli və beynəlxalq ictimaiyyətin diqqətinə təqdim olunur.

Seçki prosesində seçki subyektlərinin maarifləndirilməsində və şəffaflığın təmin olunmasında digər mühüm bir vasitə olan Mərkəzi Seçki Komissiyasının internet sahifəsində (www.msk.gov.az, www.cec.gov.az, www.infocenter.gov.az) seçkilərlə bağlı bütün məlumatlar yerləşdirilib. Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası, Seçki Məcəlləsi, MSK tərəfindən qəbul edilmiş bütün təlimat, qayda, izah və qərarlar Azərbaycan və ingilis dillərində internet sahifəsində mövcuddur. Milli Məclisə cari ildə keçiriləcək seçkilərlə əlaqədar namizədlər barədə məlumatlar, MSK-nın qərarları və məlumatlar iclasdan dərhal sonra Azərbaycan və ingilis dillərində internet sahifəsində yerləşdirilir. Bundan başqa seçki dairələrinin və seçki məntəqələrinin dislokasiyası, seçicilərin axtarış sistemi, əvvəlki seçkilərlə bağlı məlumatlar, seçki komissiyalarının tərkibi, ünvanı (naviqasiyalı bələdçi vasitəsilə səs veriləcək seçki məntəqəsinin tapılması), əlaqə məlumatları, seçki məntəqələrinin ünvanı və xəritəsi, seçicilərin siyahısı, seçkiqabağı təşviqatla əlaqədar məlumatlar, mətbuat bülletenləri və ictimaiyyət üçün maraq kəsb edən digər informasiyalar internet sahifəsinə yerləşdirilib. Komissiyanın sosial şəbəkələrdəki sahifəsi də istifadəçilərin ixtiyarındadır və məlumatlar mütəmadi olaraq bu sahifələrdə də yerləşdirilir.

Seçki günü prosesin şəffaflığının təmin olunmasında “Seçkilər” Dövlət Avtomatlaşdırılmış İnformasiya Sistemi önəmli yer tutur. 2015-ci il Milli Məclisə seçkilərdə şəffaflığın yüksək səviyyədə təmin olunması məqsədilə istər seçici siyahılarının dəqiqləşdirilməsi, istərsə də aşağı seçki komissiyalarından seçkilərlə

bağlı müxtəlif məlumatların daha asan və təhlükəsiz şəkildə şəbəkəyə daxil olması və ictimailəşdirilməsinin təmin olunması üçün informasiya şəbəkəsinin texniki və proqram təminatı daha da təkmilləşdirilib və bunun nəticəsi olaraq, seçici siyahıları daha operativ qəbul olunub işlənib, çap olunub və seçici siyahılarında yoxlamanın aparılmasını təmin edən proqram təminatı vasitəsilə seçici siyahılarındakı texniki səhvlər aradan qaldırılıb (7).

Sadalanan bütün vasitə və hüquqi əsaslar ölkəmizdə seçkilərin azad və ədalətli keçirilməsinə, seçki prosesinin Azərbaycan xalqı və seçicisi üçün şəffaf olmasına və daha da təkmilləşdirilməsinə rəvac verən amillərdir. Bütün bu amillərin tətbiqinə mühüm əhəmiyyət verən Azərbaycan Respublikası gənc bir demokratik ölkə olmasına baxmayaraq, qısa zaman ərzində uzun yol qət edib və mövcud demokratik dəyərlərdən bəhrələnərək inkişaf istiqamətində nəzərəçarpan ciddi addımlar atıb.

ƏDƏBİYYAT

1. Azərbaycan Respublikası Konstitusiyası, 12 noyabr 1995.
2. Azərbaycan Respublikasının Seçki Məcəlləsi 29.2
3. Çirkin V. Y. Xarici ölkələrin konstitusiya hüququ .tərc.ed. Ə.H.Hüseynov; məs.red. B.C.Kərimov.- Bakı: Digesta, 2007.- səh.720.
4. <http://www.azerbaijan-news.az/index.php?mod=3&id=80107>
5. <http://www.msk.gov.az/az/hesabatlar/hesabat-2013/547/>
6. <http://www.xalqqazeti.com/az/news/politics/36509>
7. <http://www.sherg.az/pre.php?id=40774>

РЕЗЮМЕ

Одним из важных принципов в процессе подготовки и проведении выборов является прозрачность. В целях обеспечения прозрачности во время избирательной кампании, которая предлагает широкий выбор, используются методы и процедуры испытаний, а также различные формы наблюдения. В то же время, важную роль играют различные элементы государственных учреждений, местных и международных наблюдателей, привлечение средств массовой информации, международных метод, используемый в качестве экзит, прозрачной деятельности избирательных комиссий, а также горячая линия, интернет-ресурсов и широко используемой в стране в последние годы Web камеры. Все это нужно для тщательного наблюдения предвыборного процесса и для создания условий обеспечения полной прозрачности.

SUMMARY

Is one of the important principles of transparency during the preparation and conduct of the elections. In order to ensure transparency during the election campaign, which serves a variety of the test methods and procedures, as well as different forms of surveillance is used. The various elements of the institution of publicity in the local and international observers, media involvement, the exit poll, electoral commissions, transparent, hotline, web resources and web-cameras play an important role. All of the pre - election process to follow to the end, to a wide and thorough observation, and finally create the conditions to ensure full transparency.